

بررسی موانع مالی و غیرمالی خصوصی سازی و اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی در ایران با استفاده از روش فراترکیب (متاستز)

مهدی پناهی^۱، علی اسماعیل زاده مقری^{۲*}، غلامرضا فرساد امان الهی^۳

^۱گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

^۲گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (عهده‌دار مکاتبات)

^۳گروه حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: اردیبهشت ماه ۱۳۹۹، اصلاحیه: شهریور ماه ۱۳۹۹، پذیرش: آبان ماه ۱۳۹۹

چکیده

خصوصی‌سازی در راستای اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی، مساله‌ای مهم و اساسی است که اوضاع اقتصادی کشور به میزان زیادی متأثر از آن است؛ به همین دلیل موضوع پژوهش‌های زیادی قرار گرفته است. در این زمینه دو موضوع مطرح است: اولاً اجرای خصوصی‌سازی و ثانیاً کیفیت اجرای آن. چنانکه در ادامه و با ذکر منابع آمده است، در هر دو زمینه توفیق چشمگیری در کشور حاصل نشده است. در این پژوهش، بررسی دقیقی از پژوهش‌های گذشته در ارتباط با موانع اجرای اصل قانون و نیز موانع اجرای صحیح خصوصی‌سازی، با استفاده از روش فراترکیب یا متاستز انجام شد و رویی پژوهش نیز به روش دلفی مورد بررسی قرار گرفت. نتیجه‌ی تحقیق نشان داد که ساختار اقتصادی کشور به عنوان عامل و مانع تاثیرگذار اول و عملکرد اجرایی دولت به عنوان عامل دوم، موانع اجرای خصوصی‌سازی در ایران هستند. از دیگر عوامل اثرگذاری که با روش متاستز به دست آمد می‌توان به قوانین و مقررات، ساختار سازمانی شرکت‌های واگذارشونده، عوامل فرهنگی-اجتماعی و روانشناختی، عوامل مالی و حسابداری و عوامل انگیزشی نیز اشاره نمود.

واژه‌های اصلی: خصوصی‌سازی، اصل ۴۴ قانون اساسی، موانع اجرایی، فراترکیب، متاستز، تحلیل محتوا، دلفی

۱-مقدمه

برنامه‌های توسعه پیشین نقش خصوصی‌سازی را به عنوان یک محرک و پیشران اقتصادی ترسیم کرده بودند. بررسی موارد متعدد شکست خط مشی‌ها در سال‌های اخیر نشان دهنده این نکته است که دولت‌ها به عنوان مهم‌ترین عوامل اجرایی نتوانسته‌اند آنچه را که به عنوان خط مشی پذیرفته‌اند، و یا خود به آن شکل داده اند، به خوبی انجام دهند؛ این موضوع ریشه در ماهیت پیچیده خط مشی و عوامل گوناگون محیطی مؤثری دارد که بازدارندگان اصلی پیاده سازی موفق خصوصی سازی هستند. خصوصی‌سازی و واگذاری شرکت‌های دولتی برگرفته از مفاد تبصره «۳۲» و سیاست‌های قانون برنامه اول توسعه کشور از سال ۱۳۷۰ و با انتشار نخستین بیانیه رسمی دولت به اجرا در آمد، اما هیچ‌گاه در سال‌های اولیه اجرایی آن عوامل تعیین کننده‌ای نظیر دامنه واگذاری، تأثیر گروه‌های ذی‌نفع و صاحب نفوذ در فرایند اجرایی، ضرورت ایجاد بستر مناسب، مشکلات و پیامدهای اجرایی، الزامات مدیریتی، نظارت و کنترل در مرحله اجرا و پس از آن و بسیاری مسائل مهم دیگر مورد توجه شایسته قرار نگرفت [۱۵].

در دو دهه گذشته خصوصی‌سازی به‌عنوان یک سیاست مهم اقتصادی برای دستیابی به توسعه اقتصادی مطلوب، کاهش هزینه‌های گزاف تولید و رهایی از عملکرد ناکارای شرکت‌های دولتی مورد پذیرش کشورهای مختلف از جمله ایران (از سال ۱۳۶۸) بوده است؛ لیکن این امر از سال ۱۳۷۹ با تشکیل سازمان خصوصی سازی و پیش بینی احکام مربوط در قوانین برنامه سوم و چهارم و ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی توسط مقام معظم رهبری و تصویب قانون سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی بصورت جدی مورد توجه قرار گرفت. در حالیکه نتایج تحقیقات نشان می‌دهد با اطمینان زیادی می‌توان بیان نمود که تغییرات قابل توجهی در عملکرد مالی شرکت‌های واگذار شده رخ نداده و خصوصی سازی به لحاظ بهبود شاخص‌های مالی موفق نبوده است. [۱]. به رغم همه تلاش‌های صورت گرفته در سال‌های اخیر، خصوصی سازی بدل به یک معضل پایدار در عرصه خط مشی گذاری دولت‌های مختلف شده است، این در حالی است که

مبانی نظری و پشینه پژوهش

۱-۲- خصوصی سازی

خصوصی سازی در اصطلاح گسترده شامل انتقال مالکیت و یا کنترل سازمان های دولتی به بخش های خصوصی می باشد که می تواند بصورت کامل یا جزئی اتفاق بیفتد و شامل بخشی از سهام شرکت است که به سرمایه گذاران بخش خصوصی واگذار می شود و ممکن است منجر به انتقال مالکیت گردد و یا بر عکس مالکیت شرکت تغییری نکند. [۳].

در تعریفی کلی، خصوصی سازی، یعنی کاهش نقش دولت به عنوان عامل اقتصادی به نحوی که منجر به فعالیت جایگزینی بخش خصوصی برای دولت شود. خصوصی سازی به چند طریق صورت می گیرد که در کشورهای در حال توسعه معمولاً تمرکز بر تضعیف نقش تصدیگری دولت از طریق واگذاری فعالیت های دولتی به بخش خصوصی است. [۴].

آدام اسمیت در کتاب «ثروت ملل» به ارائه نظریه ای پرداخت که مبنای نظری سیاست های اقتصادی نظام سرمایه داری را تشکیل داد. بخشی از مخالفت آدام اسمیت با دخالت دولت در اقتصاد به علت اختصاص یافتن بخش مهمی از درآمد ملی به اشتغال غیر تولیدی و در نتیجه کاهش امکانات برای اشتغال مولد و در نهایت کاهش امکانات رشد و توسعه اقتصادی کشور است. به اعتقاد آدام اسمیت افراد در پی منافع شخصی خود واکنش نشان می دهند ولی در شرایط وجود رقابت در بازار، این منافع با یکدیگر برخورد کرده و نتیجه آن به سود جامعه تمام می شود، علاوه بر تنظیم قیمت کالاها و خدمات، تحت تاثیر رقابت در حداقل ممکن، مقدار کالای مورد نیاز جامعه نیز از این راه تنظیم می شود. به طور کلی نظریه آدام اسمیت را می توان چنین خلاصه کرد:

۱- وجود شرایط رقابتی در بازار ۲- وجود بازار گسترده ۳- علاقه سرمایه داران به انباشت سرمایه ۴- وجود نوعی نیروی خود تنظیمی یا دست نامرئی ۵- آزادی مبادلات تجاری بین کشورها ۶- عدم دخالت دولت در اقتصاد ۷- اقتصاد دانشی جهانرواست. به نظر فردریک لیست نیز دخالت دولت در زمان و به مقدار مناسب پیش شرط حتمی توسعه موفقیت آمیز است. [۲].

آنچه در فرآیند خصوصی سازی اهمیت به سزایی دارد، موضوع انتقال مالکیت شرکتها از بخش دولتی به خصوصی است. موضوع قابل توجه دیگر در سال های اخیر، واگذاری شرکت های دولتی به بخش عمومی (نیمه دولتی) از جمله سازمان های تامین اجتماعی، صندوق بازنشستگی و ... در قالب خصوصی سازی می باشد و اینکه آیا چنین واگذاری هایی به نفع شرکتها می باشد یا خیر؟ [۳].

سیاست واگذاری فعالیت های اقتصادی دولت به بخش خصوصی و محدود کردن حوزه فعالیت دولت و بخش دولتی در دو دهه ی اخیر

در جهان رواج بی سابقه ای یافته و امروزه کم و بیش در تمامی کشورهای جهان در ابعاد گسترده به مرحله ی اجرا در آمده است [۲۷]. نوکو و ریچارد (۲۰۱۱) چنین گفتند که تجربه نشان داده است که دخالت مستقیم دولت در اقتصاد به شکل تصدی گری، نه تنها نتوانسته مشکلات اقتصادی را مرتفع سازد که خود مانعی بر سر راه رشد، توسعه و رفاه اجتماعی بوده است [۲۹].

ون و جولی (۲۰۰۵) نیز اشاره کرده اند که بانک جهانی نیز ضمن حمایت خود از تحقیق نوکو تاکید نموده است که خصوصی سازی، هنگامی که به درستی درک و اجرا شود به کارایی می انجامد، سرمایه گذاری را تشویق می کند و بنا براین، منجر به رشد و شغل های جدید شده آن گاه منابع دولتی را برای سرمایه گذاری در امور زیربنایی و برنامه های اجتماعی آزاد می سازد [۳۰].

در عین حال، انرایت (۲۰۲۰) طی مقاله ای نشان داد که به طور قطع نمی توان گفت هر جا خصوصی سازی انجام شده منجر به بهبود و اجرای عدالت اجتماعی می گردد. نتیجه تحقیق او چنین بود که سیاست ایالت ماساچوست در مورد خصوصی سازی بدهی های مالیاتی اشخاص خاخی، نتایج آسیب ناعادلانه ای برای آسیب پذیرترین اعضای جامعه ایجاد می کند. سیاستی که در ابتدا برای بهره مندی از شهرها ایجاد شده است، در نهایت منجر به سوءاستفاده از فقرا، بیماران و سالمندان استفاده می شود. تأثیر منفی این سیاست بر جامعه غالباً نادیده گرفته می شود، در حالی که معایب آن از فوایدی که شهرداری ها بر آن اساس ادعای حمایت از آن را دارند، بیشتر است. مالکیت خانه و ثبات در خانه یک بخش اساسی از زندگی یک شخص است، و این سیاست ناعادلانه، ناعادلانه و غیرقابل کنترل است. اگرچه پرداخت سهم مالیات بر املاک برای همه مهم است، اما این سیاست سختگیرانه راه حل مناسبی نیست و قوه مقننه باید برای تغییر اقدام کند [۳۵].

۲-۲- دلایل عدم کارایی بخش دولتی

شواهد زیادی وجود دارد که مالکیت دولتی به طور ذاتی کارایی کمتری نسبت به مالکیت خصوصی دارد. اقتصاددانان چهار دلیل اصلی برای علت این اختلاف ارائه نموده اند:

۱- مدیران سازمان های دولتی مشوق های ضعیف تر و گهگاه ناسازگارتری نسبت به مدیران شرکت های خصوصی دارند و بنابراین تلاش نسبتاً کمتری جهت حداکثر نمودن درآمدها و به خصوص حداقل نمودن هزینه ها دارند. ۲- موسسات دولتی تحت نظارت شدید صاحبان موسسه قرار نمی گیرند. از طرف دیگر ناظران بالقوه نیز مشوق های کمتری برای نظارت دقیق عملکرد مدیریتی دارند، زیرا آن ها تمام هزینه های چنین عملی را تحمل می کنند ولی پاداش های کمی دریافت می نمایند. همچنین روش های انضباطی کمتری برای عملکرد نامطلوب مدیران دولتی وجود دارد. ۳. سیاستمدارانی که فعالیت های موسسات دولتی را نظارت می کنند تعهد قلبی به بهبود عملکرد ضعیف و ورشکست کننده

سروری و چان در سال ۲۰۲۰ پژوهشی انجام دادند که نتایج آن نشان داد که بزرگترین مانع خصوصی سازی ضعف شرکت های بیمه در کنترل ریسک های سرمایه گذاری است و دومین مانع بزرگ ضعف فرهنگ سرمایه داری کشور است و با سیاست های شفاف در قیمت گذاری و افزایش تعامل بین بخش های دولتی و خصوصی، می توان این موانع را از بین برد [۳۲].

استرین و پلتیر در تحقیقی در سال ۲۰۱۸ بیان نمودند که خصوصی سازی مستلزم انتقال داری های تولیدی از دولت به بخش خصوصی است که چنین نقل و انتقالی، ماهیتاً، به لحاظ سیاسی حساس هستند و در معرض فساد و سوء استفاده احتمالی قرار دارند. با این فرض که هدف اصلی خصوصی سازی، تقویت رشد اقتصادی است، سیاست گذاران باید از نظر فضای کسب و کار برای رقابت، حاکمیت و ورود، پیش شرط های موفقیت را بررسی و تعیین کنند. شواهد نشان می دهد که خصوصی سازی در محیط های تجاری قوی تر، مزایای بیشتری در عملکرد شرکت دارد زیرا موفقیت این فرایند متکی بر حاکمیت شرکتی موثر شرکت های خصوصی واگذار شده و همچنین رقابت موثر بازار است [33].

بالاسوریا در سال ۲۰۰۸ خصوصی سازی را یکی از عناصر استاندارد برنامه های تعدیل ساختاری صندوق بین المللی پول دانستند که تبدیل به یکی از راهبردهای اساسی کشورهای توسعه یافته برای دستیابی به کارایی بالاتر و رشد اقتصادی بیشتر، همزمان با کاهش نیاز به وام گیری بخش دولتی شده است. علاوه بر آن، خصوصی سازی پاسخی به مجموعه ای از مشکلات درباره ی حسابرسی، مقررات، سیاست های اجتماعی، سیاست های سرمایه گذاری و کنترل های مالی است که ناشی از اصرار بر حاکم بودن نظام های دولتی است. شاید ائتلاف گسترده ی منابع و ناکارایی شرکت های دولتی برجسته ترین عامل در میان عوامل دیگر خصوصی سازی باشد [۳۴].

محمد عمران در سال ۲۰۰۳ در رابطه با اثر خصوصی سازی بر عملکرد شرکتها در مصر برای یافتن پاسخ این سوال که کدام نوع مالکیت جدید در دوره پس از واگذاری، اثر مثبتی بر عملکرد شرکتها داشته است یا خیر پژوهشی انجام داده است. وی با طبقه بندی و بررسی ۶۹ شرکت مصری که بین سالهای ۹۸-۱۹۹۴ خصوصی شده اند برای دو سال قبل و بعد از واگذاری نشان داد که شرکت های گروه اول (واگذاری عمده) نسبت به شرکت های گروه دوم (کمتر از ۵۰٪) از عملکرد بهتری برخوردارند و شرکت های واگذار شده به کارکنان نسبت به شرکت های واگذار شده از طریق بورس در دوره پس از واگذاری، عملکرد بهتری را نشان می دهند [۲۶].

مهربان فر در سال ۱۳۹۵ پژوهشی با عنوان آسیب شناسی خط مشی گذاری دولت در عرصه ی خصوصی سازی بر مبنای نظریه ی داده بنیاد انجام داد و طی آن موانع خصوصی را در ایران به چهار دسته

موسسات دولتی ندارند. ۴. همچنین موسسات دولتی از آن جهت ناکارآمد هستند که سیاستمداران آنها را به دنبال کردن اهداف غیر اقتصادی مانند استخدام بیش از حد، تاسیس شعبه در محل هایی که از نظر سیاسی (و نه از نظر اقتصادی) مساعد هستند و قیمت گذاری محصولات در زیر قیمت شفاف بازار، مجبور می کنند [۳].

۲-۳- خصوصی سازی در ایران

با نگاهی به عملکرد چند ساله گذشته خصوصی سازی در کشور می توان دریافت که روند مورد انتظار و مثبتی از اجرای این سیاست بدست نیامده است. این در حالی است که نسبت بودجه عمومی و بودجه کل کشور به محصول ناخالص داخلی افزایش چشمگیری یافته است. بی تردید افزایش این نسبت ها حاکی از عملکرد ضعیف خصوصی سازی از یک سو و دولتی سازی از سوی دیگر است؛ چرا که بر اساس بند ه ماده ۱۴۵ قانون برنامه چهارم توسعه، دولت مکلف شده است نسبت های مزبور را در طول برنامه سالانه حداقل ۲٪ کاهش دهد. این در حالی است که خصوصی سازی در کشور حتی از لحاظ کاهش تعداد شرکت های دولتی نیز تحقق نیافته است و هر ساله شرکت های دولتی جدیدی تاسیس می شوند [۵ و ۶]. اجرای خصوصی سازی نیازمند یک سیستم نظارتی قوی است که ساختار این سیستم را می توان در شکل ۱ مشاهده کرد:

شکل (۱): نمودار سیستم نظارتی جهت اجرای سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی [۷].

با شکست های جدی دولت در امر خصوصی سازی طی دو برنامه اول و دوم توسعه کشور به علت عدم ثبات سیاسی - اقتصادی، رقابت دولت با بخش خصوصی و ساز و کارهای سیاسی گروه های موثر بر اقتصاد کشور، هیچ گاه مالکیت خصوصی آن هم از نوع امن و پایدار به وجود نیامده است و همواره در ایران پروژه های خصوصی را به شکست جدی کشیده شده است [۸].

عوامل سیاسی-اجرائی، عوامل فرهنگی، عوامل اقتصادی و عوامل اجتماعی تقسیم کرد. کدهای یافت شده توسط ایشان به شرح زیر است: [۱۵].

الف) عوامل سیاسی-اجرائی:

- شفافیت پایین واگذاری در روند اجرا
 - تغییر دولت‌ها و تغییر سیاست‌ها
 - ضعف اجرای قوانین
 - واگذاری بخش‌های دولتی به شبه دولتی
 - ترجیح ملاحظات سیاسی بر ملاحظات فنی و نتیجه‌گرایی
 - تعدد سازمان‌های درگیر و نبود استقلال سیاسی
- ب) عوامل فرهنگی:
- ترس مدیران از تغییر
 - نبود عزم ملی
 - پیچیدگی مسوولیت کارکنان و مسوولان
 - تورم مقرراتی در نشان دادن قانونمندی واگذاری‌ها
 - عدم تعریف جامعه صحیح به خصوص در مورد سهام عدالت
- ج) عوامل اقتصادی:

- ذات دولتی اقتصاد
 - قیمت‌گذاری غیر واقعی
 - احساس ترس از تعدیل نیروی کار
 - تسلط جویی مدیران
 - افزایش تورم
- د) عوامل اجتماعی:
- هرج و مرج
 - سرمایه اجتماعی پایین در جامعه
 - آمارسازی مجریان
 - انتظارات خوشبینانه غیرواقعی

امیری و همکاران (۱۳۹۲) در گزارش خود شرحی از موانع خصوصی-سازی را به شرح زیر ارائه دادند:

عدم حاکمیت منطق هزینه - فایده، عدم بررسی روش‌های موجود خصوصی‌سازی به منظور انتخاب مؤثرترین روش برای واگذاری باشگاه‌ها، محدودیت‌های محیط قانونگذاری و نظارتی؛ فقدان برنامه‌ریزی کلان، عدم تعریف مشخص از بخش خصوصی و غیردولتی؛ عملکرد ضعیف سازمان‌ها، آماده نبودن زیرساخت‌های لازم، عدم شفافیت در قراردادها و مشخص نبودن حقوق مالکیت در آن، عدم کارایی و نقص در سیستم بازار و نبود بخش خصوصی کارآمد؛ باورها و ارزش‌های ایدئولوژیک و سیاسی خاص در نظام اقتصادی کشور، عدم خلاقیت و کارآفرینی و آمادگی بخش خصوصی برای پذیرش خطر و دانش و آگاهی اداره تشکیلات وسیع، فقدان حجم پس‌انداز قابل توجه در سرمایه‌داران داخلی، عدم توجه بخش خصوصی به مسئله بیکاری

درحالی‌که اشتغال‌زایی در کشورهای در حال توسعه یک ضرورت است، استفاده‌ی دولت‌ها از شرکت‌ها و مؤسسات دولتی علاوه بر سیاست-گذاری‌ها، به‌عنوان یک وسیله‌ی نهادی مهم و درخور توجه در توسعه و سیاست عمومی، تصمیم‌گیری بخش خصوصی براساس قیمت‌های بازاری و عدم توجه به نیازهای واقعی جامعه (تولید کالاهای لوکس سودآورتر به جای تولید کالاهای ضروری)، بی‌ثباتی و نامطمئن‌ی اقتصاد ملی، ابهام سیاسی در مورد خصوصی‌سازی، مخالفت گروه‌های ذینفعی که از کنترل دولت بر فعالیت‌های اقتصادی سود می‌برند، بازارهای مالی ضعیف، تأخیرها و پیچیدگی‌های بوروکراتیک، ضعف مهارت‌های مدیریتی در اقتصاد بازار، قوانین نامطمئن و ناقص مالکیت، قوانین محدودکننده و مالیات‌های سنگین، انزجار عمومی نسبت به کارآفرینان خصوصی، وجود اهداف مبهم، چندگانه و متضاد، فقدان انگیزه در سطوح مدیریتی، تصمیم‌گیری بیش از حد متمرکز، مقاومت کارکنان و مدیران بخش‌های دولتی در قبال خصوصی‌سازی، اجتناب سرمایه-گذاران خارجی و داخلی از درگیری در برنامه‌های خصوصی‌سازی و عدم تمایل رهبران سیاسی نسبت به برنامه‌های خصوصی‌سازی [۱۱].

نصیری (۱۳۸۲) بیان کرد که واگذاری سهام شرکت‌ها به بخش خصوصی، عملاً نوعی مشارکت بین بخش خصوصی و دولت و نهادهای عمومی به وجود آورده است و از این راه شرکت‌ها و موسساتی به وجود آورده است که واقعا دولتی است ولی عملاً از نظارت دولت خارج است [۱۳].

نیلوفر غفاریور در سال ۱۳۹۱ نتایج پایان نامه مقطع دکترای خود را با موضوع آسیب‌شناسی سیاست‌های خصوصی‌سازی در ایران، چنین بیان کرد که نقش نهادهای مؤثر در شکل‌گیری و اجرای سیاست‌ها مهم و مؤثر بوده و رویکردهای نهادی که به ساختارهای بوروکراسی توجه داشته لازم بوده است. کلاً مشخص شده است که پاره‌ای از آسیب‌های موجود در خصوصی‌سازی در صنعت نفت، از مواردی ناشی از بوروکراسی فرادستی نظام می‌باشد. سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری در ارگان‌های قدرت فرادستی نظام تعیین می‌شوند. مطالعات وجود نقص‌ها و عدم هماهنگی‌های قانونی و سیاست‌گذاری را در ارتباط با صنعت نفت و شرایط داخلی و ساختاری این بوروکراسی نشان می‌دهد. از سوی دیگر، جهت‌داری سیاست‌های خصوصی‌سازی که نوعی اختصاصی‌سازی را حمایت و دنبال می‌کند از مجموعه نهادهای فرادستی نظام سیاسی، سیاست‌گذاری شده و ساطع می‌گردد.

بهنام نوروزی در سال ۱۳۹۱ مطالعه‌ای با موضوع موانع راه‌کارهای خصوصی‌سازی ساخت نیروگاه‌های برق آبی کوچک در کشور انجام داد. نتایج تحقیق، موانع خصوصی‌سازی را به این شرح نشان می‌دهد: موانع سیاسی، موانع اداری، موانع مالی-اقتصادی، موانع قانونی و موانع فنی

۳-۱- فراترکیب یا فراتحلیل^۱ (متاسنتز)

باتوجه به رشد تحقیقات و مواجه شدن جامعه علمی با انفجار اطلاعات، پژوهش های ترکیبی که عصاره ی تحقیقات گذشته است، گسترش روزافزونی یافته است. اندیشمندان در عمل به این نتیجه رسیده اند که اطلاع و تسلط بر تمامی ابعاد یک رشته و به روز بودن در این زمینه تا حدود زیادی امکانپذیر نیست، لذا انجام پژوهش های ترکیبی که عصاره تحقیقات انجام شده در این موضوع خاص را به شیوه نظام مند و علمی فرا روی پژوهشگران قرار می دهند، گسترش روزافزون یافته است. فرامطالعه یکی از روشهایی است که به منظور بررسی، ترکیب و آسیب شناسی، مطالعات پیشین به کار می رود. فرامطالعه دربرگیرنده مجموعه فراتحلیل، فراترکیب^۲، فراروش^۳، و فرانظریه است [۱۸]. فراترکیب یا فرامطالعه نوعی پژوهش درباره پژوهش های گذشته و یکی از روشهایی است که به منظور بررسی، ترکیب و آسیب شناسی، مطالعات پیشین به کار می رود. برای انجام متاسنتز، سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) روشی هفت مرحله ای معرفی کرده اند که خلاصه آن در شکل ۲ نشان داده شده است [۱۹].

شکل (۲): مراحل اجرای متاسنتز

پس از انجام مراحل متاسنتز غربالگری و شناسایی شاخص های نهایی با رویکرد دلفی فازی استفاده شده است. نخستین گام فراترکیب تنظیم سوالات پژوهش است. در جدول ۱ گروه بندی و تحلیل ابعاد موانع خصوصی سازی مورد سؤال قرار گرفته است.

همتی و همکاران (۱۳۹۰) بر اساس تحقیقی که با استفاده از منطق فازی انجام دادند، چهار عامل سیاسی، اقتصادی، اجرایی-اداری و حقوقی را با درجه اهمیت نخست سیاسی، موانع اصلی خصوصی سازی معرفی کردند [۱۴].

دانش جعفری و برقی اسکویی (۱۳۸۸) به بررسی اثر واگذاری مالکیت دولتی به بخش خصوصی بر متغیرهای کلان اقتصادی از قبیل سطح تولید، سطح اشتغال، نرخ تورم، حجم تجارت و صادرات غیر نفتی پرداختند نتایج پژوهش حاکی از آن بود که اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ افزایش سلا تولید، اشتغال، حجم تجارت و صادرات غیر نفتی و کاهش نرخ تورم را در پی دارد، به بیان دیگر واگذاری بنگاه های دولتی به بخش خصوصی منجر به بهبود متغیرهای کلان اقتصادی شده است [۱۲].

محمد نمازی در تحقیق خود در سال ۱۳۸۱ درباره تاثیر خصوصی سازی بر عملکرد مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سالهای ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۹ برای پنج سال قبل و بعد از واگذاری نشان داد که درآمد سهم شرکتها و بازده دارائیهها و بازده سرمایه شرکتها پس از خصوصی سازی تغییری نکرده و در مجموع پس از خصوصی سازی عملکرد شرکتها تغییر مطلوبی نکرده است. قابل توجه اینکه در تحقیق دکتر نمازی واگذاری به بخش های عمومی و بنیادها نیز جزء خصوصی سازی محسوب گردیده است [۱۰].

نتایج بررسی کوسند/ و اسوجنار در سال ۲۰۰۲ در جمهوری چک براساس ۴ گروه الف) مالکیت عمده ب) بیشتر از ۳۳ درصد و کمتر از ۵۰ درصد ج) حداقل ۱۰ درصد و کمتر از ۳۳ درصد د) کمتر از ۱۰ درصد سهام شرکت حاکی از این بود که مالکیت خصوصی در دوره پس از واگذاری در بسیاری از عوامل و نه در همه آنها عملکرد بهتری نسبت به مالکیت دولتی داشته و عملکرد مالکیت غیر متمرکز بهتر و یا مساوی با انواع متمرکز آن بوده است [۱۶].

بالاسوریا و همکاران (۲۰۰۸) خصوصی سازی را یکی از عناصر استاندارد برنامه ی تعدیل ساختاری صندوق بین المللی پول دانستند که تبدیل به یکی از راهبردهای اساسی کشورهای توسعه یافته برای دستیابی به کارایی بالاتر و رشد اقتصادی بیشتر، همزمان با کاهش نیاز به وام گیری بخش دولتی شده است. علاوه بر آن، خصوصی سازی پاسخی به مجموعه ای از مشکلات درباره ی حساسی، مقررات، سیاست های اجتماعی، سیاست های سرمایه گذاری و کنترل های مالی است که ناشی از اصرار بر حاکم بودن نظام های دولتی است. شاید ائتلاف گسترده ی منابع و ناکارایی شرکت های دولتی برجسته ترین عامل در میان عوامل دیگر خصوصی سازی باشد [۱۷].

۲- روش شناسی پژوهش

1. Meta-synthesis
2. Meta syntheses
3. Meta method

جدول (۱): سوال‌های پژوهش

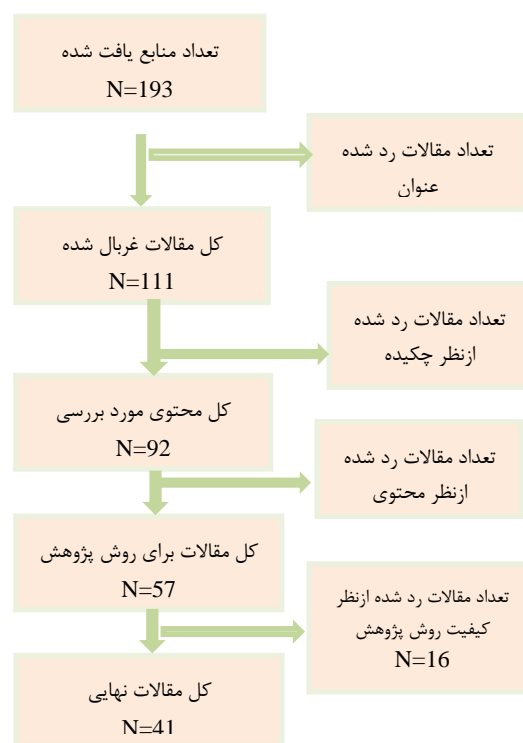
پارامتر	سوال پژوهش
چه چیزی؟	موانع اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی و اجرای صحیح آن در ایران چیست؟
چه کسی؟ چه وقت؟ چگونه؟	چه کسانی می‌توانند در مورد اجرای خصوصی‌سازی در ایران اخلاص نمایند؟ چگونه اجرای درست خصوصی‌سازی دچار اختلال می‌شود؟

جدول (۲): کدهای بدست آمده از مطالعه منابع

منبع	کد
صفارزاده، ۱۳۸۱؛ ربیعی، ۱۳۹۲؛ قنبری و سپانلو، ۱۳۸۷؛ نصیرزاده، ۱۳۸۳؛ سلطان حسینی، ۱۳۹۶؛ زادبوم، ۱۳۷۴؛ قادری، ۱۳۸۸؛ امیری، ۱۳۹۲؛ نظری ولاشجردی، ۱۳۸۹؛ قهرمانی، ۱۳۸۹؛	۱. نفوذ اشخاص و گروه‌های سیاسی
قنبری و سپانلو، ۱۳۸۷؛ اشتریان، ۱۳۸۶؛ فردرو، ۱۳۸۵؛ همتی، ۱۳۹۰؛	۲. جابجایی قدرت جناح‌ها
قنبری و سپانلو، ۱۳۸۷	۳. سیاست خارجی
اشتریان، ۱۳۸۵؛ قادری، ۱۳۸۸	۴. تحولات سیاسی
اشتریان، ۱۳۸۶؛ کمیته صنعت - برنامه پنج ساله دوم	۵. کلی‌گویی در سیاستگذاری
.	.
.	.
.	.
.	.
کوچکی، ۱۳۹۳	۱۰۳. عدم تقارن اطلاعات
کوچکی، ۱۳۹۳	۱۰۴. پیچیدگی‌های بسیار بالای فرآیندهای اجرایی و حسابداری
دادجوی توکلی، ۱۳۸۳	۱۰۵. بهای تمام شده‌ی غیررقابتی
عسگری، ۱۳۸۴؛ کاظم زاده، ۱۳۸۸	۱۰۶. مشکلات ارزیابی هزینه - منفعت خصوصی سازی
عسگری، ۱۳۸۴	۱۰۷. عدم توانایی در شناسایی هزینه‌های غیرمستقیم

پس از استخراج کدها، دسته‌بندی آن‌ها به طبقات کلی‌تر در قالب تم و سپس مولفه (مقوله) انجام شد که حاصل آن، دسته‌بندی موانع خصوصی‌سازی در ۸ مولفه به شرح جداول ۴ تا ۱۱ می‌باشد.

در ادامه باید به جستجوی سیستماتیک منابع معتبر در بازه زمانی مناسب پرداخت. در فرایند جستجو پژوهشگر پارامترهای مختلفی را مانند عنوان، چکیده، محتوا، جزئیات مقاله (نام نویسنده، سال و...) را در نظر گرفته و مقالاتی که با سؤال و هدف پژوهش تناسبی ندارد، حذف می‌کند. در شکل ۳ خلاصه فرایند ارائه شده است.

شکل (۳): نتایج جستجو و انتخاب مقالات

۳- یافته‌های پژوهش

پس از انتخاب مقالات و منابع مناسب، نوبت به مرحله استخراج اطلاعات از مقالات می‌رسد. در این مرحله، منابع منتخب طی چندین مرحله مورد مطالعه قرار گرفت که ماحصل این بررسی‌ها به دست آمدن ۱۰۷ کد می‌باشد که بخشی از این کدها به همراه منابعی که در موردشان اتفاق نظر دارند، در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول (۳): طبقه‌بندی یافته‌ها از بعد عوامل سیاسی

مؤلفه	تم	کد
۱. عوامل سیاسی	۲. ساختار سیاسی کشور	۱. جایجایی قدرت جناح‌ها
		۳. تعدد مراجع تصمیم‌گیری و فقدان تعامل بین دستگاه‌های متولی
		۴. عدم وجود اهداف مشترک میان مسوولین و دولتمردان
		۱. عدم ثبات سیاسی
۲. رویکرد سیاسی حاکم بر کشور	۳. میزان انعطاف شبکه‌ی حاکم و ترجیح ملاحظات سیاسی	۲. کلی‌گویی در سیاست‌گذاری
		۳. عدم حمایت سیاسی از خصوصی‌سازی
		۱. سیاست خارجی
		۲. تحولات سیاسی
۵. فساد سیاسی	۳. تضاد منافع طبقه‌ی حاکم و مردم	۱. نفوذ اشخاص و جناح‌ها
		۲. استبدادطلبی تدوین‌کنندگان
		۳. تضاد منافع طبقه‌ی حاکم و مردم

۱. قدرت بخش‌های شبه دولتی	۴. فساد اقتصادی
۲. اقتصاد رانته و زیرزمینی	
۱. عوامل کلی اقتصادی	

جدول (۵): طبقه‌بندی یافته‌ها از بعد ساختار سازمانی شرکت‌ها

مؤلفه	تم	کد
۶. ساختار سازمانی	-	۱. ساختار سازمانی نامناسب
		۲. سختی اصلاح ساختار سازمانی
		۳. بزرگی اندازه و سرمایه‌بری بالای شرکت‌ها

جدول (۶): طبقه‌بندی یافته‌ها از بعد عوامل مربوط به عملکرد دولت

مؤلفه	تم	کد
۱. ضعف ساختار دولت	۱. نبود ثبات مدیریت	۱. ضعف زیرساخت اجرایی لازم
		۲. ساز و کارهای ناکارآمد آماری و اطلاع‌رسانی
		۳. عدم تفکیک وظایف
		۴. عدم انسجام و هماهنگی در دولت
		۵. نحوه واگذاری سهام
		۶. مشکلات مربوط به سهام عدالت
۲. عوامل محیطی اثرگذار	۲. عدم تمایل دولت برای واگذاری به سرمایه‌گذار خارجی	۱. پاسخگو نبودن دولت در مقابل قانون
		۲. رقابت دولت با بخش خصوصی
		۳. نبود اراده‌ی لازم دولت
۳. کارشکنی و فساد در اجرا	۳. پنهان‌کاری و نبود شفافیت	۱. مقاومت مدیران دولتی
		۲. ضعف مهارت‌های مدیریتی
		۳. کم‌توجهی به بخش تعاون
		۴. علمی نبودن تصمیمات دولتی
		۴. عملکرد اشخاص

جدول (۴): طبقه‌بندی یافته‌ها از بعد عوامل اقتصادی

مؤلفه	تم	کد
۱. ساختار اقتصادی کشور	۱. دولتی (نا آزاد) بودن اقتصاد	۲. ضعف بازار سرمایه و بورس
		۳. عملکرد بانک‌ها و نهادهای مالی
		۴. بروکراسی زاید
		۵. نبود فضا و بستر مناسب
		۶. نبود نظام قیمتگذاری یکپارچه
		۷. نبود سیستم اطلاعاتی یکپارچه
		۸. تعدد سازمان‌های درگیر و عدم استقلال مجریان
		۱. عدم ثبات اقتصادی
۲. محیط اقتصادی	۲. مشکل اشتغال و بیکاری	۳. وابستگی به نفت
		۴. عدم ارتباط شرکت‌ها با بازار بین‌المللی
		۵. نبود امنیت سرمایه‌گذاری
		۶. بازدهی بالای فعالیت غیر مولد
		۱. ضعف بخش خصوصی
		۳. بخش خصوصی

جدول (۷): طبقه‌بندی یافته‌ها از بعد عوامل انگیزشی

مؤلفه	تم	کد
عوامل انگیزشی	۱. نامرغوب بودن شرکت- های واگذار شونده	۱. کارایی پایین شرکت ها نسبت به استانداردهای موجود
		۲. شناخته شده بودن و آسان بودن اخذ مالیات از شرکت های واگذارشونده
عوامل انگیزشی	۲. نبود مشوق های حمایتی	۱. عدم استفاده از مشوق های مالی و سرمایه ای
		۲. نرخ سود بالای تسهیلات اعطایی به بخش های خدماتی
		۳. بی توجهی به کارآفرینان بخش خصوصی
		۴. عدم حمایت پس از واگذاری

جدول (۸): طبقه‌بندی یافته‌ها از بعد عوامل مربوط به قوانین و مقررات

مؤلفه	تم	کد
عوامل مربوط به قوانین و مقررات	۱. ضعف تدوین قوانین و مقررات	۱. عدم شفافیت قانون مربوط
		۲. جامع نبودن و پیچیدگی قوانین
	۲. بازدارندگی قوانین	۱. مقررات دست و پا گیر
۲. قوانین مالیاتی		
۳. قانون کار و تامین اجتماعی		
۴. قوانین مربوط به سرمایه گذاران خارجی		
۵. موانع گمرکی -بازرگانی		
۳. عوامل محیطی مربوط به قوانین	۶. مراحل کنترل پس از خصوصی سازی	۱. عدم ثبات قوانین و مقررات
		۲. نبود محیط مقرراتی مناسب
		۳. نبود پشتیبانی حقوقی و قضایی مناسب
		۴. فقدان سیستم نظارتی قوی

جدول (۹): طبقه‌بندی یافته‌ها از بعد عوامل فرهنگی، اجتماعی و روانشناختی

مؤلفه	تم	کد
عوامل فرهنگی، اجتماعی و روانشناختی	۱. عوامل فرهنگی	۱. کمبود مطالعات و تجربه
		۲. مسایل دینی و اعتقادی
عوامل فرهنگی، اجتماعی و روانشناختی	۲. کنش و واکنش مردم و دولت	۳. عدم وجود فرهنگ غنی سهامداری
		۴. فرهنگ ضد خصوصی سازی
		۵. وجود روابط قومی و قبیله ای
		۶. عوامل کلی فرهنگی
		۱. بی اعتمادی متقابل بخش خصوصی و دولتی
		۲. مردم با سرمایه ی اجتماعی پایین
عوامل فرهنگی، اجتماعی و روانشناختی	۳. مسایل روحی و روانی	۳. عدم تفکیک اهداف اجتماعی از اهداف اقتصادی
		۴. فقدان باور و فهم مشترک از سیاست های ابلاغی
		۵. عدم تحقق انتظارات
		۶. تعارضات ارزشی میان دولت و جامعه
		۱. پایین بودن انگیزه سرمایه گذاری
		۲. مسوولیت پذیری پایین
عوامل فرهنگی، اجتماعی و روانشناختی	۴. عوامل رفتاری	۳. نگرانی سهامداران و کارکنان از آینده
		۴. حس عدم امنیت برای مجریان فعال در خصوصی کردن
		۵. تمرکزگرایی
		۶. تجارب ناموفق گذشته
		۷. تضاد طبقاتی
		۸. احساس عدم اجرای عدالت
		۱. نبود عزم ملی
		۲. عدم توجه به شایسته سالاری
۳. مقاومت در برابر تغییر		
عوامل فرهنگی، اجتماعی و روانشناختی	دیگران	۴. عدم پس انداز مولد مردم
		۵. هرج و مرج
		۶. تبعیض قابل توجه بین پرسنل شرکتی و دیگران

جدول (۱۰): طبقه‌بندی یافته‌ها از بعد عوامل به مسائل مالی و حسابداری

مولفه	تم	کد
۸. عوامل مربوط به مسائل مالی و حسابداری	۱. مسائل درون‌سازمانی شرکت‌ها	۱. عدم برخورداری شرکت‌ها از ساختار مالی مناسب ۲. نیاز به اصلاح صورت‌های مالی
	۲. مسائل برون‌سازمانی شرکت‌ها	۱. عدم دسترسی به اطلاعات کامل و شفاف ۲. عدم تقارن اطلاعات ۳. بهای تمام شده‌ی غیررقابتی
	۳. مشکلات مربوط به محاسبات و برآوردها	۱. عدم حاکمیت منطق (هزینه-فایده) ۲. مشکل قیمت‌گذاری سهام واحدها ۳. تجدید ارزیابی پیچیده ۴. مشکل قیمت‌گذاری دارایی‌ها ۵. پیچیدگی‌های بسیار بالای فرآیندهای اجرایی و حسابداری ۶. عدم توانایی در شناسایی هزینه‌های غیرمستقیم ۷. مشکلات ارزیابی هزینه-منفعت خصوصی سازی

۵- پایایی و اعتبار مدل

۵-۱- شناسایی و غربالگری شاخص‌های پژوهش

در گام نخست به غربالگری و شناسایی شاخص‌های نهایی پژوهش پرداخته شد. براساس ادبیات پژوهش در مجموع ۱۰۷ زیرمعیار (کد) شناسایی شده است. برای غربال شاخص‌ها و شناسایی شاخص‌های نهایی از رویکرد دلفی فازی و برای سنجش اهمیت شاخص‌ها از دیدگاه خبرگان استفاده شده است. اگر چه افراد خبره از شایستگی‌ها و توانایی‌های ذهنی خود برای انجام مقایسات استفاده می‌نمایند، اما باید به این نکته توجه داشت که فرآیند سنتی کمی سازی دیدگاه افراد، امکان انعکاس سبک تفکر انسانی را بطور کامل ندارد. به عبارت بهتر، استفاده از مجموعه‌های فازی، سازگاری بیشتری با توضیحات زبانی و بعضاً مبهم انسانی دارد و بنابراین بهتر است که با استفاده از مجموعه‌های فازی (بکارگیری اعداد فازی) به پیش بینی بلند مدت و تصمیم‌گیری در دنیای واقعی پرداخت [20]. در این مطالعه نیز برای فازی‌سازی دیدگاه خبرگان از اعداد فازی مثلثی استفاده شده است. دیدگاه خبرگان پیرامون اهمیت هر یک از شاخص‌ها با طیف فازی ۷ درجه گردآوری شده است.

جدول (۱۱): طیف هفت درجه فازی برای ارزش‌گذاری شاخص‌ها

مقیاس عدد فازی	مقدار فازی	متغیر زبانی
(0, 0, 0.1)	1	کاملاً بی اهمیت
(0, 0.1, 0.3)	2	خیلی بی اهمیت
(0.1, 0.3, 0.5)	3	بی اهمیت
(0.3, 0.5, 0.75)	4	متوسط
(0.5, 0.75, 0.9)	5	بااهمیت
(0.75, 0.9, 1)	6	خیلی بااهمیت
(0.9, 1, 1)	7	کاملاً با اهمیت

۵-۱-۱ راند نخست تکنیک دلفی

دیدگاه ۱۲ کارشناس پیرامون هر یک از ۱۰۷ شاخص جمع‌آوری و بخشی از آن در جدول ۱۲ نمایش داده شده است:

جدول (۱۲): فازی‌سازی دیدگاه پل خبرگان برای هر یک از شاخص‌های

تحقیق

	خبره ۱	خبره ۲	خبره ۳	خبره ۴	خبره ۵	خبره ۶	خبره ۷	خبره ۸	خبره ۹	خبره ۱۰	خبره ۱۱	خبره ۱۲
Q01	(0.75, 0.9, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.75, 0.9, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.75, 0.9, 1)	(0.9, 1, 1)	(0.1, 0.3, 0.5)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.9, 1, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.75, 0.9, 1)	(0.9, 1, 1)
Q02	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.9, 1, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.9, 1, 1)	(0.3, 0.5, 0.75)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.3, 0.5, 0.75)	(0.75, 0.9, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.75, 0.9, 1)	(0.75, 0.9, 1)	(0.75, 0.9, 1)

در گام بعدی باید دیدگاه خبرگان تجمیع شود. برای تجمیع نظرات Π پاسخ‌دهنده، روش‌های مختلفی پیشنهاد شده است. در واقع این روش‌های تجمیع، روش‌هایی تجربی هستند که توسط پژوهشگران مختلف ارایه شده‌اند. برای نمونه یک روش مرسوم برای تجمیع مجموعه‌ای از اعداد فازی مثلثی را کمینه ۱ و میانگین هندسی m و بیشینه u در نظر گرفته‌اند. فرمول‌های مربوط در قالب روابط ۱، ۲ و ۳ به شرح زیر است.

$$1) F_{AGR} = (\min\{l\}, \Pi\{m\}, \max\{u\})$$

$$2) F_{AGR} = \left(\min\{l\}, \left\{ \frac{\sum m}{n} \right\}, \max\{u\} \right)$$

$$3) F_{AVE} = \left(\left\{ \frac{\sum l}{n} \right\}, \left\{ \frac{\sum m}{n} \right\}, \left\{ \frac{\sum u}{n} \right\} \right)$$

هر عدد فازی

$$F_{ave} = (L, M, U)$$

$$x_m^1 = \frac{L+M+U}{3};$$

$$x_m^2 = \frac{L+2M+U}{4}; x_m^3 = \frac{L+4M+U}{6}$$

$$\text{Crisp number} = Z^* = \max(x_{max}^1, x_{max}^2, x_{max}^3)$$

مقادیر x_{max}^i تفاوت چندانی باهم ندارند و همواره عددی نزدیک به M هستند. منظور از M میانگین حاصل از تجمیع مقادیر محتمل m از اعداد فازی مثلثی مختلف است. با این وجود مقدار قطعی بزرگترین x_{max}^i محاسبه شده در نظر گرفته می شود [۲۵].

در این مطالعه برای فازی زدایی از روش مرکز سطح به صورت رابطه ۶ استفاده می شود:

$$DF_{ij} = \frac{[(u_{ij} - l_{ij}) + (m_{ij} - l_{ij})]}{3} + l_{ij}$$

میانگین فازی و برون داد

فازی زدایی شده مقادیر مربوط به شاخص ها در جدول ۱۴ آمده است. مقدار فازی زدایی شده بزرگتر از ۰/۷ مورد قبول است و هر شاخصی که امتیاز کمتر از [۲۲] ۰/۷ داشته باشد رد می شود.

جدول (۱۳): نتایج حاصل از غربالگری شاخص ها (راند نخست)

شاخص ها	کران پایین	مقدار محتمل	کران بالا	میانگین فازی	مقدار قطعی	نتیجه
C01	0.65	0.83	0.93	(0.93,0.83,0.65)	0.80	پذیرش
C02	0.62	0.80	0.93	(0.93,0.8,0.62)	0.78	پذیرش
C03	0.73	0.88	0.96	(0.96,0.88,0.73)	0.86	پذیرش
C04	0.72	0.88	0.97	(0.97,0.88,0.72)	0.86	پذیرش
C05	0.34	0.53	0.69	(0.69,0.53,0.34)	0.52	رد
.
C22	0.70	0.86	0.97	(0.97,0.86,0.7)	0.84	پذیرش
C23	0.41	0.59	0.75	(0.75,0.59,0.41)	0.58	رد

ام به صورت مثلثی حاصل از تجمیع دیدگاه خبرگان برای شاخص زیرنمایش داده شده است:

$$\tau_j = (L_j, M_j, U_j)$$

$$L_j = \min(X_{ij})$$

$$M_j = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n X_{ij}}$$

$$U_j = \max(X_{ij})$$

اندیس A به فرد خبره اشاره دارد. به طوری که

- X_{ij} : مقدار ارزیابی خبره A از معیار Zام
- L_j : حداقل مقدار ارزیابی ها برای معیار Zام
- M_j : میانگین هندسی مقدار ارزیابی خبرگان از عملکرد معیار Zام
- U_j : حداکثر مقدار ارزیابی ها برای معیار Zام

[۲۰، ۲۱، ۲۲ و ۲۳]

در این مطالعه ما از روش میانگین فازی استفاده کرده ایم.

۱-۱-۱-۵ فازی زدایی مقادیر

معمولاً می توان تجمیع میانگین اعداد فازی مثلثی و ذوزنقه ای را توسط یک مقدار قطعی که بهترین میانگین مربوطه است، خلاصه کرد. این عملیات را فازی زدایی گویند. روش های متعددی برای فازی زدایی وجود دارد. در بیشتر موارد برای فازی زدایی از روش ساده ذیل به عنوان رابطه ۱ استفاده می شود.

$$x_m^1 = \frac{L+M+U}{3};$$

[۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳ و ۲۴]

یکی دیگر از روش های ساده برای فازی زدایی میانگین اعداد فازی مثلثی به صورت زیر در قالب رابطه ۵ ارائه شده است:

جدول (۱۵): میانگین فازی و غربالگری فازی شاخص‌ها (راند دو)

شاخص ها	کران پایین	مقدار محتمل	کران بالا	میانگین فازی	مقدار قطعی	نتیجه راند ۲
Q01	0.78	0.92	0.98	(0.98,0.92,0.775)	0.89	پذیرش
Q02	0.70	0.88	0.97	(0.97,0.88,0.7)	0.85	پذیرش
Q03	0.75	0.90	0.98	(0.98,0.9,0.75)	0.88	پذیرش

۵-۱-۳ پایان راندهای تکنیک دلفی

در دور دوم هیچ سوالی حذف نشد که این خود نشانه‌ای برای پایان راندهای دلفی است. بطور کلی یک رویکرد برای پایان دلفی آن است که میانگین امتیازات سوالات راند اول و راند دوم باهم مقایسه شوند. در صورتیکه اختلاف بین دو مرحله از حد آستانه خیلی کم (۰/۲) کوچکتر باشد در این صورت فرایند نظرسنجی متوقف می‌شود [24].

جدول (۱۶): فاصله مقدار قطعی راند نخست و راند دو

معیارهای تحقیق	میانگین فازی راند اول	مقدار قطعی راند اول	میانگین فازی راند دوم	مقدار قطعی راند دوم	اختلاف دو راند
جابجایی قدرت جناح‌ها	(0.93,0.83,0.65)	0.803	(0.98,0.92,0.775)	0.899	0.088
تعدد مراجع تصمیم‌گیری و فقدان تعامل بین دستگاه‌های متولی	(0.93,0.8,0.62)	0.783	(0.97,0.88,0.7)	0.850	0.067
عدم وجود اهداف مشترک میان مسئولین و دولتمردان	(0.96,0.88,0.73)	0.857	(0.98,0.9,0.75)	0.877	0.020
عدم ثبات سیاسی	(0.97,0.88,0.72)	0.857	(0.97,0.88,0.7)	0.850	0.007
کلی‌گویی در سیاست‌گذاری	(0.69,0.53,0.34)	0.520	-	-	-

بر اساس نتایج به دست آمده که بخشی از آن در جدول ۱۷ گزارش ده است، مشخص گردید که در تمامی موارد اختلاف کوچکتر از ۰/۲ است بنابراین می‌توان راندهای دلفی را به پایان برد. به طور خلاصه یافته‌های زیر از این تحقیق برداشت می‌شود: حاصل اجرای روش متاستز در جمع‌آوری نظر پژوهشگران و صاحب‌نظران، بیانگر عوامل گوناگونی است که اجرای موضوع اساسی خصوصی‌سازی را در ایران دچار اختلال نموده‌است. فراوانی اتفاق آراء به

شاخص ها	کران پایین	مقدار محتمل	کران بالا	میانگین فازی	مقدار قطعی	نتیجه
C47	0.68	0.86	0.97	(0.97,0.86,0.68)	0.84	پذیرش
C48	0.45	0.63	0.77	(0.77,0.63,0.45)	0.62	رد
C107	0.75	0.91	0.97	(0.97,0.91,0.75)	0.88	پذیرش

شاخص‌های ۵، ۲۳ و ۴۸ با عناوین «کلی‌گویی در سیاست‌گذاری»، «وابستگی به نفت» و «کم‌توجهی به بخش تعاون» امتیازی کمتر از آستانه تحمل کسب کردند و حذف گردیدند. مواردی که امتیازی بالای ۰/۷ کسب کرده‌اند برای راند دوم استفاده شدند.

۵-۱-۲ راند دو تکنیک دلفی

تحلیل دلفی فازی برای شاخص‌های باقی مانده در راند دوم ادامه پیدا کرد. در این مرحله ۱۰۴ شاخص براساس دیدگاه ۱۲ خبره مورد ارزیابی قرار گرفت و بخشی از نتایج حاصل از فازی‌زدایی عناصر در راند دوم در جدول ۱۵ گزارش شده است.

جدول (۱۴): فازی‌سازی دیدگاه پل خبرگان برای هر یک از شاخص‌های تحقیق

	خبره ۱	خبره ۲	خبره ۳	خبره ۴	خبره ۵	خبره ۶	خبره ۷	خبره ۸	خبره ۹	خبره ۱۰	خبره ۱۱	خبره ۱۲
Q01	(0.9, 1, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.75, 0.9, 1)	(0.9, 1, 1)	(0.9, 1, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.9, 1, 1)	(0.9, 1, 1)	(0.9, 1, 1)	(0.75, 0.9, 1)	(0.9, 1, 1)
Q02	(0.9, 1, 1)	(0.75, 0.9, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.75, 0.9, 1)	(0.9, 1, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.9, 1, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.75, 0.9, 1)	(0.75, 0.9, 1)	(0.9, 1, 1)
Q03	(0.9, 1, 1)	(0.75, 0.9, 1)	(0.9, 1, 1)	(0.9, 1, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.75, 0.9, 1)	(0.9, 1, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)	(0.75, 0.9, 1)	(0.75, 0.9, 1)	(0.9, 1, 1)	(0.5, 0.75, 0.9)

محققانی همچون غلامرضا صفارزاده زوایای وسیع‌تری را در نظر گرفته و به عوامل بیشتری توجه نموده‌اند.

آنچه قابل توجه است این است که در هر زمینه‌ای از تجارت دسته-بندی مقوله‌ها از چند عامل ساختار اقتصادی، عوامل فرهنگی، اجتماعی و روانشناختی، عملکرد دولت، عوامل قانونی و مقرراتی، ساختار سیاسی کشور، عوامل مالی و حسابداری، عوامل انگیزشی و ساختار سازمانی شرکت‌های واگذارشونده فراتر نرفت.

آنچه مشخص است خصوصی‌سازی به عنوان یک خط مشی مورد قبول کلیت نظام سیاسی و اقتصادی کشور قرار دارد و عناصر مختلف اجرایی و دست اندرکار سعی داشته‌اند تا در دوره‌های مختلف با ارائه قوانین مناسب در بودجه و نیز سایر ارکان مرتبط بتوانند روند اجرایی شدن آن را تسهیل نمایند و به نظر می‌رسد در شرایط پساتحریم و با ز شدن درهای اقتصادی به سرمایه‌گذاری خارجی و بستر آماده جذب بازار داخلی، خصوصی‌سازی به عنوان یک راه حل برای اجرای اقتصاد بازار آزاد و کوچک شدن دولت در برنامه ششم باشد، اما نبود یک نظم مشخص در ادوار مختلف دولت و وجود قوانین سردرگم سبب تورم قوانین و بوروکراسی بیش از حد گردیده است. می‌توان گفت نگاه مسوولان در این زمینه نگاه دستوری بوده‌است؛ به عبارت دیگر این تصور وجود داشته که از آنجا که خط مشی از بالا به پایین حرکت می‌کند، قوانین و دستورالعملها می‌توانند آن را اجراپذیر سازند، اما همواره موانعی پایین‌تر و در آنجا که اجرا می‌شوند وجود دارد که قانون نمی‌تواند در آن دخیل باشد. در واقع بدنه اجرایی و نیز سطوح زیرین و انتهای سازمان‌ها، بنگاه‌ها و تعاونی‌ها و ... اجرای آن را در جهت منافع خود نمی‌بینند.

به نظر می‌رسد اصلاح ساختار اقتصادی کشور که بشدت تحت تاثیر وضعیت جهانی نفت، نوسانات نرخ ارز است، عدم حمایت از تولید و اشتغال‌زایی و غلبه‌ی بخش‌های شبه‌خصوصی یا به اصطلاح خصولتی بر سایر بخش‌ها اولین گام در اجرای خصوصی‌سازی است. هرچه حضور دولت در عرصه‌ی تجارت و اعمال تصدی‌گری کم‌رنگ تر شود، فرصت‌های رانتی کمتر شده، فضای اقتصاد به سمت آزادی بیشتر سوق داده می‌شود و بستر برای خصوصی‌سازی مناسب‌تر می‌شود. به نظر می‌آید که بهتر است دولت به جای نقش‌آفرینی مستقیم در عرصه‌ی تجارت و اقتصاد، به بهبود ساختار سازمانی شرکت‌هایی که قصد بر واگذاری آن‌ها به بخش خصوصی هست، تقویت نهادهای مالی و از بین بردن ضعف‌های بازار بورس اوراق بهادار و از کاهش تبعات منفی خصوصی‌سازی، از جمله بیکاری، بپردازد و با مهار تورم و نوسانات نرخ ارز، ثبات و پایداری را به فضای کسب و کار برگرداند.

ترتیب در مقوله‌های ساختار اقتصادی کشور ۱۱۹ مورد، عوامل فرهنگی، اجتماعی و روانشناختی ۷۰ مورد، عملکرد دولت ۶۴ مورد، عوامل قانونی و مقرراتی ۶۲ مورد، ساختار سیاسی کشور ۴۲ مورد، عوامل مالی و حسابداری ۳۴ مورد، عوامل انگیزشی ۱۴ مورد و ساختار سازمانی شرکت‌های واگذارشونده ۱۳ مورد به دست آمد.

چنانکه یافته‌ها نشان می‌دهد رتبه‌ی اول فراوانی به ساختار اقتصادی کشور بازمی‌گردد که در واقع مهم‌ترین سد اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی است هرچند سایر عوامل هم از درجه اهمیت کمی برخوردار نیستند؛ در واقع تمامی این موارد حتی در جزیی‌ترین بخش می‌تواند جلوی خصوصی‌سازی و حرکت رو به جلوی اقتصاد را بگیرد که بیانگر لزوم حساسیت تمام ارکان جامعه اعم از قوای سه‌گانه و آحاد مردم در برطرف نمودن موانع مذکور و هموارسازی مسیر خصوصی‌سازی در کشور است.

۴- نتیجه‌گیری

مقوله‌ی خصوصی‌سازی به قدری از اهمیت بالا برخوردار است که اصل ۴۴ قانون اساسی به آن اختصاص یافته است و این در حالی است که عدم اجرای کامل و صحیح این اصل کشور و اقتصاد ما را از مواهب آن به خوبی بهره‌مند نساخته است. چنانکه یافته‌ها نشان می‌دهد موارد گوناگونی بر خصوصی‌سازی و کیفیت اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی اثرگذار هستند که در واقع تمامی این موارد حتی در جزیی‌ترین بخش می‌تواند جلوی خصوصی‌سازی و حرکت رو به جلوی اقتصاد را بگیرد و اجرای راهبردها می‌تواند سرعت و کیفیت آن را بهبود بخشد که این بیانگر لزوم حساسیت تمام ارکان جامعه اعم از قوای سه‌گانه و آحاد مردم در برطرف نمودن موانع مذکور و هموارسازی مسیر خصوصی‌سازی در کشور است.

موانع خصوصی‌سازی از دو دریچه قابل بررسی است: ۱- موانع اجرای آن و ۲- موانع اجرای صحیح؛ یعنی موانعی وجود دارد که اساساً جلوی خصوصی شدن بخش‌های عمومی را می‌گیرد و مسایل دیگری، آنجا که اراده‌ای برای اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی وجود دارد، اجرای آن را به بیراهه برده و خصوصی‌سازی را از اهداف آن بشدت دور می‌سازد. مساله‌ی قابل توجه دیگر این است که در تحقیقات متعددی که صورت گرفته، عموماً دیدگاه‌ها، زوایا و عرصه‌های خاص در شکل‌گیری تحقیق اثرگذار بوده است. از جمله پژوهش‌هایی که از زاویه‌ی مشخصی به موضوع توجه نموده می‌توان مثلاً فرید قادری را نام برد که فقط مقوله‌ی موانع سیاسی را در نظر گرفته و به عوامل دیگر ورود نکرده‌است؛ برخی دیگر موانع را در حوزه‌های خاصی از فعالیت مورد کنکاش قرار داده‌اند، مثلاً مجتبی امیری فقط در بخش ورزش یا برخی دیگر در بخش خدمات شهری، پرستاری و ... موانع مربوط را جستجو کرده‌اند که نشان‌دهنده‌ی گستردگی عرصه‌ی این موضوع می‌باشد. در مواردی نیز،

خصوصی‌سازی، استانداردهای حسابداری مرجعی کامل برای مجریان مالی این امر فراهم نمی‌کند. در مورد میزان دسترسی به اطلاعات کامل و شفاف نیز به نظر می‌رسد.

کاهش هزینه نمایندگی در شرکت‌ها، افزایش شفافیت در گزارشگری مالی، دسترسی به اطلاعات کامل و باکیفیت، ایجاد تقارن اطلاعاتی، ارتقای نظام کنترل داخلی، ارتقای نظام راهبری شرکتی، شناسایی ریسک‌ها، برطرف شدن نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان، تضعیف اقتصاد زیرزمینی، کاهش فساد اقتصادی و رانت خواری، مدیریت کارآمد، افزایش اثربخشی و کارایی اقتصادی و مالی، افزایش اعتماد عمومی، محافظت از بیت‌المال و تقویت بازارهای مالی و سرمایه‌ای است که حصول این نتایج برای رونق اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار حیاتی است.

در حال حاضر شاهد فشارهای همه‌جانبه اقتصادی به دولت، مخصوصاً به علت تحریم‌ها هستیم که نتایج آن در وضعیت معیشت مردم نیز نمایان است. منبع اصلی درآمد بیشتر کشورهای توسعه‌یافته از محل درآمدهای مالیاتی است که این منوط به افزایش درآمدزایی واحدهای تجاری است. با واگذاری شرکت‌ها به بخش خصوصی، و کاهش فرصت‌های رانتی و حمایت دولت، شرکت‌ها به شکوفایی و افزایش بهره‌وری سوق پیدا می‌کنند که در نهایت درآمد مالیاتی دولت افزایش می‌یابد.

آنجایی که عزم و اراده بر اجرای خصوصی‌سازی وجود دارد، نقش گزارشگری مالی و حسابداری بسیار پررنگ و بااهمیت است چراکه بدون داشتن اطلاعات مربوط و قابل اتکا، در فضای مبهم و غیر شفاف، امکان بروز تخلف و سوءاستفاده فراهم می‌شود. با این وصف، اهمیت حسابداری و گزارشگری شفاف و بهنگام کمک شایانی به قیمت‌گذاری دارایی‌های واحدهای واگذارشونده و در نتیجه، اجرای درست و سالم خصوصی‌سازی می‌نماید.

همچنین انتظار می‌رود قوهی مقننه در مورد قوانین مربوط به خصوصی‌سازی و نقاط ضعف موجود در آن بازنگری کند، دولت در نظارت بر اجرای صحیح قوانین و قوهی قضاییه در برخورد قاطع با ناقضین قوانین، جدیت بیشتری به خرج دهند.

آنچه قطعی به نظر می‌رسد این است که اجرای خصوصی‌سازی در کشورهای در حال توسعه نمی‌تواند همانند کشورهای توسعه‌یافته صورت پذیرد و در نتیجه انتظار می‌رود عوامل اجرایی و قانون‌گذار وزن بیشتری را به دو بخش فرهنگ و اجتماع بدهند. با توجه به کاهش قیمت نفت و چشم‌انداز عدم توسعه بازار نفت در آینده، راه افزایش نرخ رشد اقتصادی، افزایش تولید ناخالص داخلی با اتکالی بیشتر به بخش‌هایی که بهره‌وری بالاتری دارند که این امر را باید در اقتصاد آزاد جستجو کرد، جایی که نوآوری و بهره‌وری ملاک ورود و حضور در بازار باشد نه رانت و فساد اقتصادی که این امر مستلزم همسویی تمام نیروها

در فضای غیرشفاف اقتصاد دولتی، و نبود بازار رقابتی نمی‌توان انتظار بهبود میزان و کیفیت تولید را داشت پس اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی و استفاده از ابزار مفید و کاربردی همچون سیستم‌های اطلاعاتی مالی و حسابداری راهبردی موثر در برون‌رفت از چنین فضایی است. تمرکز قدرت و انحصار تجارت در بخش تولیدی امکان هدررفت منابع اقتصادی را از دو جهت سوءاستفاده از بیت‌المال و بهره‌وری تولید فراهم می‌کند که با خصوصی‌سازی می‌توان به شایسته‌سالاری در انتخاب مدیران کارآمد و با تثبیت مفاهیم حاکمیت شرکتی به تحقق عدالت اجتماعی امیدوار بود.

باید توجه داشت که در تمام دنیا گزارشگری مالی و حسابداری به عنوان ابزاری ارزشمند در روشنگری فضای تجاری مورد توجه است و تاکید و توجه به استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی (IFRS) در تمام دنیا موید این امر است در حالی که به نظر کارشناسان، در ایران برای اتخاذ تصمیم‌ها، استفاده از اطلاعات حسابداری هنوز به صورت یک فرهنگ در نیامده و اهمیت حسابداری و گزارش‌های مالی در توسعه اقتصادی مورد درک کافی واقع نشده که در نتیجه آن، آن‌گونه که باید و شاید از ابعاد کاربردی حسابداری استفاده نمی‌شود بلکه مسوولین، حسابداری را بیشتر ابزاری برای وقایع‌نگاری می‌شناسند تا وسیله‌ای برای روشن و شفاف ساختن مسیر و یافتن راه‌کارهای مناسب که دلیل اصلی آن نیز در واقع مشکلات دانش و آگاهی مدیران و مجریان امر خصوصی‌سازی است. مجریان خصوصی‌سازی بهتر است از مسایل مالی و حسابداری آگاهی مطلوب داشته باشند یا حداقل در تیم اجرایی خود از وجود کارشناسان توانمند حسابداری بهره ببرند. در این خصوص نباید از مساله شایسته‌سالاری در انتخاب مدیران عامل و مدیران مالی با دانش به روز غافل ماند. یافته‌های پژوهشگران حسابداری در عرصه‌های گوناگون اجرایی و دانشگاهی می‌تواند به کار گرفته شود و تقویت و تثبیت مفاهیمی چون حاکمیت شرکتی که مقالات و پایان‌نامه‌های بیشماری در مورد آن انجام شده و متأسفانه به جای بهره‌برداری کاربردی بیشتر بایگانی می‌شوند و در ویتترین‌ها نگهداری می‌شوند. اگر از ابزارهایی چون حسابرسی مستقل، حسابرسی داخلی و کمیته‌های حسابرسی به درستی استفاده شود و این‌ها در شرکت‌های دولتی واگذارشونده کاملاً از حالت تشریفاتی خارج شوند آنگاه خواهیم دید که کیفیت اطلاعات و گزارش‌های حسابداری که به نظر کارشناسان تا حد زیادی پایین است، تا چه میزان افزایش می‌یابد. اگر تقارن اطلاعاتی برای ذینفعان فراهم شود، تا حد زیادی فرصت‌های رانتی برای تصاحب شرکت‌های مرغوب واگذارشونده از بین می‌رود و این امر منتج به رقابت سالم در واگذاری شرکت‌ها و کسب حداکثر عواید مالی در خزانه بیت‌المال؛ هرچند در این امر نیز وجود تخصص کافی افراد ذیصلاح در ارزشیابی دارایی‌ها و سهام شرکت‌ها به شدت ضروری است. این را هم باید در نظر داشت که به نظر می‌رسد در بحث

- اقتصادی با استفاده از رهیافت مدل CGE. پژوهشنامه اقتصادی، ۳ (۳)، ۱۵-۳۸.
- [۱۳] نصیری، مرتضی. (۱۳۸۲). پاره‌ای ملاحظات حقوقی پیرامون شرکت-های دولتی. مجلس و پژوهش، نشریه مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی سال دهم، ویژه‌نامه عدالت و حقوق، شماره ۳۸، صص ۱۷۴-۱۶۳.
- [۱۴] همتی، محمد، اردکانی زاده، مرضیه، قربانیان، فوزیه. (۱۳۹۰). اولویت بندی موانع خصوصی‌سازی از طریق فرآیند تحلیل سلسله مراتبی. تهران، همایش ملی خصوصی سازی
- [۱۵] مهربان‌فر، احسان. (۱۳۹۵). فصلنامه مجلس و راهبرد. سال ۲۳، شماره ۸۶ تابستان ۱۳۹۵ - علمی-پژوهشی (وزارت علوم) /ISC //22 صفحه - از ۳۲۹ تا ۳۵۰
- [16] Kocenda, E, and Svejnar, J, (2002), "The Effects of Ownership Forms and Concentration on Firm Performance after Largscale Privatization", William Davidson Institute working paper. No, 471.
- [17] Balasooriya, F. A., Alam, Q. , & Coghill, K. (2008). Market-based Reforms and privatization in Sri Lanka. International Journal of Public Sector Management, 21, 58-73.
- [18] Edwards M., Davies M., Edwards A. (2009) "What are the External Influences on Information Exchange and Sshared Decision-Making in Healthcare Consultations: A Meta-Synthesis of the Literature", Patient Education and Counseling, 75(1): 37-52.
- [19] Sandelowski, M., Barroso, J., & Voils, C. I. (2007). Using Qualitative Metasummary to Synthesize Qualitative and Quantitative Descriptive Findings. Research in Nursing & Health, 30(1), 99-111 .
- [20] Cheng, Jao-Hong; Chih-Ming Lee; Chih-Huei Tang. (2009), An Application of Fuzzy Delphi and Fuzzy AHP on Evaluating Wafer Supplier in Semiconductor Industry, Wseas Transactions on Information Science and Applications, Vol 6, PP 756-767.
- [21] Journal Article: Hsu, Yu-Lung; Cheng-Haw Lee, V.B. Kreng. (2010), The application of Fuzzy Delphi Method and Fuzzy AHP in Lubricant Regenerative Technology Selection, Expert Systems with Applications, Vol. 37, PP. 419-425.
- [22] Hsu, P. F., & Chen, B. Y. (2007). Developing and Implementing a Selection Model for Bedding Chain Retail store franchisee using Delphi and fuzzy AHP. Quality & Quantity, 41(2), 275-290.
- [23] Wu, Chih-Hung; Fang, Wen-Chang. (2011), Combining the Fuzzy Analytic Hierarchy Process and the Fuzzy Delphi Method for Developing Critical Competences of Electronic Commerce Professional Managers; Qual Quant, Vol. 45, PP. 751-768.
- [24] Cheng, C. H., & Lin, Y. (2002). Evaluating the Best Main Battle Tank Uing Fuzzy Decision Theory With Linguistic Criteria Evaluation. European Journal of Operational Research, 142(1), 174-186.
- [25] Tzeng, G.-H., Teng, J.-Y. (1993) Transportation Investment Project Selection with fuzzy Multiobjectives. Transp.Plann. Technol. 17(2), 91-112 .
- [26] Omran, M, (2003)"Performance on Sequences of Privatizing Egyptian State - Owned Enterprises: The Effect of post Privatization Ownership Structure on Firm Performance", Arab Academy for science & Technology; Egypt.
- [27] Kim,P.S., &Kim,K. (2001). Appraising the new Institutional Arrangements for Privatization of Korean State-Owned Enterprises,International Journal of public admin.24(5), 423-446.
- و نهادهای موثر و ایجاد عزم واراده ملی است. نباید از نقش اساسی مردم در حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی که نقش بسزایی در مورد خصوصی‌سازی دارد، غافل شد. انتظار می‌رود نهادهای فرهنگی، اطلاع-رسانی بیشتری به عموم مردم انجام دهند و ایشان را از نقش اساسیشان در این حوزه‌ی خطیر مطلع سازند.
- ### منابع و ماخذ
- [۱] آذر، عادل. لشگری، زهرا، امرایی، حافظ. (۱۳۹۰). عملکرد، چالش‌ها و راهکارهای خصوصی سازی در ایران. فصلنامه علوم اقتصادی، سال پنجم، شماره شانزدهم، پاییز ۱۳۹۰
- [۲] رزاقی، ابراهیم. (۱۳۷۶). اثر خصوصی سازی بر امنیت و ثبات اجتماعی ایران. اطلاعات سیاسی-اقتصادی -، ۱۱۶-۱۱۵ (۱۳۷۶): ۱۶۸-۱۷۷.
- [۳] امرایی، حافظ. (۱۳۸۷). بررسی مقایسه عملکرد شرکتهای واگذار شده به بخش خصوصی قبل و بعد از واگذاری در طی سالهای ۸۵-۱۳۸۰. پایان نامه- دانشکده اقتصاد و حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- [۴] گذر از اقتصاد دولتی به شبه دولتی. (۱۳۸۸). دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۵] بهکیش، محمدمهدی. (۱۳۸۴). اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن. فصلنامه پژوهش، شماره ۲۷، صص ۶۸-۷۵.
- [۶] کمیجانی، اکبر. (۱۳۸۲). ارزیابی عملکرد خصوصی سازی در ایران. تهران، انتشارات وزارت امور اقتصادی و دارایی صص ۳۳.
- [۷] قنبری، علی، هاشم سپانلو، هاشم. (۱۳۸۷). موانع و مشکلات اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ و وظایف نهادهای نظارتی. مجله‌ی راهبرد، ۱۴.
- [۸] رفیعی، محمد مهدی. (۱۳۷۴). بررسی مقایسه‌ای عملکرد شرکت-های واگذار شده به بخش خصوصی، قبل و بعد از واگذاری در روند خصوصی سازی در جمهوری اسلامی ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، صص ۲۹-۱۸
- [۹] آل عمران، رویا. (۱۳۹۰). خصوصی سازی و سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی. مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاست های اقتصادی، شماره ۱۲
- [۱۰] نمازی، محمد، الماسی، محمدرضا. (۱۳۸۱). بررسی تاثیر خصوصی سازی بر عملکرد شرکتهای پذیرفته شده در بورس. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز. صص ۷۰-۶۳
- [۱۱] امیری، مجتبی، شهرزاد نیریف مرجان، صفاری، فاطمه، دلبری، راغب. (۱۳۹۲). تبیین و اولویت بندی موانع فراروی خصوصی سازی و مشارکت بخش خصوصی در توسعه ورزش. مدیریت ورزشی، دوره ۵، شماره ۴، ۱۰۶-۸۳
- [۱۲] دانش جعفری، داود، برقی اسکویی، محمد مهدی (۱۳۸۸). بررسی اثرات اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ بر متغیرهای کلان

- [28] Khosravizadeh, E., Bahrami, A., & haghddadi. (2014). **Investment and Involvement Barriers of Private Sector in Markazi Province Sport**. Journal of Sport Management Studies, 6(24), 207-22. (Persian).
- [29] Nwankwo, S., & Richards, C. (2001). **Privatization, the Myth of Free Market Orthodoxy in Sub-Saharan Africa**, The Intonation of public sector Management, 2, 21-25
- [30] Van. D., & Julie, A. (2005). **Competing Theories? Re-Thinking the Use of Proxy Variables in the Privatization Literature**, State University of New York, Binghamton university political science Department.
- [31] Salimi, M., Soltan Hosseini, M., & Esfahani, N. (2014). **The Ranking of the Private firms' Sponsorship Improving Obstacles from Champion Sport According to Assemble the Result of MADM Methods Using POSET Combinational Technique**. Journal of Sport Management Studies, 5(21), 149-72. (Persian).
- [32] Sarvari, H., Chan, D.W.M., Banaitiene, N., Noor, N.M. and Beer, M. (2020), **"Barriers to Development of pPrivate Sector Investment in Water and Sewage Industry"**, Built Environment Project and Asset Management, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/BEPAM-11-2019-0110>
- [33] Estrin.s and Pelletier,A.(2018). **Privatization in Developing Countries: What Are the Lessons of Recent Experience?** TheWorld Bank Research Observer, vol. 33, no 1. <https://academic.oup.com/wbro/article-abstract/33/1/65/4951686> by guest on 02 August 2020
- [34] Balasooriya, F. A., Alam ,Q. , & Coghill, K. (2008). **Market-Based Reforms and Privatization in Sri lanka**. International Journal of Public Sector Management,21, 58-73.
- [35] Caroline Enright, Someone to Lien on: Privatization of Delinquent **Property Tax Liens and Tax Sale Surplus in Massachusetts**, 61 B.C.L. Rev. 667 (2020), <https://lawdigitalcommons.bc.edu/bclr/vol61/iss2/6>